

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ІНТОНАЦІЙНИХ НАВИЧОК У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Лях О.В.

Донбаський державний педагогічний університет

Стаття висвітлює інтонаційні особливості англійської мови в порівнянні з українською. Указується на необхідність знання особливостей інтонації мови, її функцій, оскільки інтонація є невід'ємною частиною мови. Виявлено особливості та визначено основні шляхи навчання інтонації студентів педагогічних навчальних закладів, майбутніх учителів англійської мови.

Ключові слова: навчання інтонації, англійська мова, функції, особливості, майбутні вчителі.

Постановка проблеми. Інтонація – невід'ємна частина мови, частина інформаційного потоку, тому оволодіння її основними видами є важливим аспектом під час вивчення іноземної мови. Досвід свідчить, що найважче у вивченні іноземної мови є засвоєння саме її інтонаційних особливостей. Студенти, які достатньо добре володіють лексикою та граматику іноземної мови, можуть робити значні помилки в інтонації (в основному застосовуючи інтонаційні моделі рідної мови), особливо при великому обсязі висловлювання, що призводить до непорозуміння між мовцями. Тому, щоб правильно організувати спілкування, слід опанувати не тільки вербальні, а й невербальні засоби спілкування, зокрема інтонаційні особливості мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтонація є предметом дослідження багатьох науковців. Вивченням особливостей інтонації англійської мови займаються Т. Бровченко, О. Каптурова, О. Клименко, В. Романюк, Г. Савчук та ін. Питання порівняльної типології інтонацій англійської та української мов висвітлюються у працях Т. Корольової, І. Корунця. Вивченням різноманітних аспектів навчання інтонації займаються Д. Іванченко, Н. Мосьпан.

Мета статті. Метою статті є виявлення особливостей та визначення основних шляхів навчання інтонації студентів педагогічних навчальних закладів, майбутніх учителів англійської мови.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан розвитку суспільства вимагає від людини знання іноземних мов. На сьогоднішній момент найбільш популярною за кількістю тих, хто вивчає іноземні мови в Україні, залишається англійська мова. Її вивчають і в школах (як першу іноземну), і у вищих навчальних закладах. Усе більшої популярності набуває німецька мова (її вивчають у школах як другу іноземну), а також французька, польська, іспанська та італійська.

Вивчення мови – це не лише запам'ятовування лексичних одиниць та граматичних правил. Особливе значення при вивченні іноземної мови має засвоєння її інтонації, бо саме інтонація розрізняє комунікативні типи висловлювань (спонукання, питання, вигук та ін.), об'єднує висловлювання в єдине ціле, одночасно розчленовуючи його на ритмічні групи, висловлює конкретні емоції (подив, здивування, сумнів, захоплення тощо); є активним чинником емоційно-естетичного впливу на слухача.

Складниками інтонації, якими повинні опанувати майбутні вчителі, є висота тону (ступінь висоти звука), темп мовлення (час звучання), тембр (забарвлення людського голосу), паузи (перерви в мовному потоці), мелодика (послідовні підвищення й пониження голосу), фразовий, логічний, емпатичний і словесний наголос (засоби виділення окремих звуків, слів чи груп слів) [2]. При вмілому використанні всіх цих компонентів досягається інтонаційна

виразність мовлення, його ритмічність, музикальність. Крім цього, в англійській мові інтонація безпосередньо впливає на зміст висловлювання.

Вважаємо, що питання навчання інтонації особливо стосується майбутніх учителів англійської мови, бо саме вони продовжать справу навчання молодого покоління іноземної мови. Тому їхня вимова повинна бути правильною, максимально наближеною до загальноприйнятих норм.

Метою навчання інтонації є формування: 1) рецептивних ритміко-інтонаційних навичок, або «інтонаційного слуху» в аудіюванні та 2) продуктивних ритміко-інтонаційних навичок у говорінні та при читанні вголос. Процес навчання інтонації повинен передбачати нероздільне формування обох груп навичок. Значного поліпшення продукції інтонаційних моделей можна досягти лише за умови цілеспрямованого тренування в їх рецепції.

Цілком природно, що студенти переносять мовленнєві навички з рідної мови на англійську. Але ж інтонація цих двох мов різниться. Говорячи про інтонаційні особливості англійської та української мов, необхідно пам'ятати, що в українському реченні всі основні частини мови (а також дуже часто і службові частини мови) наголошені. В англійському ж реченні тільки основні частини мови (за виключенням більшості займенників) мають наголос. Службові частини мови можуть набувати логічного наголосу. Саме наголошення службових слів, модальних і допоміжних дієслів, особових і присвійних займенників є типовими помилками українськомовних студентів, які вивчають англійську мову. Наслідком цього є грубе порушення ритмічної організації мовлення, втрата специфічної для англійської мови чіткої ритмічної структури мовлення з більш-менш рівними інтервалами між наголошеними словами в реченні [1].

Отже, ті, хто вивчають англійську мову і бажають досягти автентичної мови, повинні знати і пам'ятати, що в англійському реченні без наголосу вимовляються: допоміжні дієслова, дієслова-зв'язки (be, get, turn тощо), модальні дієслова, прийменники (on, to, in, in front of тощо), сполучники (and, but, or, both тощо), особисті та присвійні займенники (I, me, his, her, it тощо).

Разом читаються такі поєднання слів, що входять до загальної смислової групи:

- артикль / присвійний/вказівний займенник + іменник: *a book, the book, my book*;
- артикль / займенник + іменник з означенням: *this pink dress*;
- частка *to* разом з інфінитивом: *to go*;
- сполучники й прикметники з оточуючими частинами мови: *you and I, black and white*;
- займенник / іменник + дієслово: *Nick would have written*;
- присудок + обставина / додаток: *go to school*;

– вступне *there* + форма дієслова *to be*: *there is, there are*;

– складні прислівники: *so much*;

– кінцева «німа» *r* (чи поєднання *re*) читається разом з голосною, якщо з неї починається наступне слово: *to care about*.

Основна відмінність інтонації англійської мови полягає в тому, що вона жвавіша. Українське мовлення більш монотонне, плавне і співуче. Це пояснюється тим, що в англійській мові і наголошені, і ненаголошені склади вимовляються з більшою енергією, а кількість цих двох типів складів приблизно однакова. В українській мові обидва види складів мають довшу тривалість, ніж в англійській, а кількість наголошених складів приблизно вдвічі менша за кількість ненаголошених.

Інтонація в обох мовах характеризується наявністю спадного, висхідного та рівного тонів. В англійській мові спадний тон являє собою зниження тону голосу на наголошених складах, до того ж на останньому наголошеному слові голос достатньо різко опускається вниз. Це тон категоричного твердження, завершеності, визначеності.

Спадні тони в обох мовах використовуються у таких видах висловлювання:

– простих розповідних та заперечних речень (*She was dreaming about her future vacations. I don't want to read this book*);

– вигуках (*Oh, no!*);

– фінальній частині альтернативних запитань (*Would you like to try chocolate cake or jelly?*);

– другій частині розділових запитань (у тому випадку, коли мовець упевнений у правильності першої частини висловлювання і не чекає ніяких доповнень) (*They've been to Italy this summer, haven't they?*);

– спеціальних запитань (*Where have you been?*);

– привітаннях (*Hello!*);

– спонукальних реченнях (*Try not to forget this*) [3, с. 103-104].

Зазначимо, що для англійського мовлення характерним є наявність високого початку та різкого падіння у спадному тоні. В українській мові діапазон не є таким широким, що викликає труднощі у засвоєнні студентами цього тону.

У висхідному тоні перший наголошений склад вимовляється на достатньо низькому рівні, а підйом голосу відбувається поступово. Висхідний тон – це тон невпевненості, невизначеності, сумнівів. Висхідні тони використовуються:

– у загальних питаннях (*Do you know him?*);

– у вимогах та проханнях (*Help me, please, to translate the text*);

– під час переліку (*She knows not only English, but also Italian, Turkish and Spanish*);

– для вираження невпевненості, пропозиції, ввічливого запрошення, прохання, застереження (*You may stay here*);

– у першій частині альтернативних запитань (яка являє собою загальне запитання) (*Are you a student or a pupil?*);

– у завершальній частині розділових запитань, коли мовець не впевнений у правильності першої частини і бажає отримати додаткову інформацію (*He is clever, isn't he?*).

Слід зазначити, що в англійській мові прощання вимовляються висхідним тоном (*Good bye!*), а в українській – спадним (*До побачення*) [3, с. 107].

Рівний тон використовується в обох мовах для позначення:

– слів автора після прямої мови («*I didn't do this*» – *he said in a low voice*);

– вставних слів (*He can, for example, help us to decorate the living-room*);

– уточнюючих частин речень (*There, at my parents', I feel safe*) [3, с. 108-109].

Англійська мова характеризується наявністю спадно-висхідного тону, тобто голос спочатку знижується в межах одного складу до найнижчого рівня, а потім поступово підвищується. Цей тон використовується для:

– уточнення (*Did he really say that?*);

– дружнього заперечення (*I am afraid that's not so*);

– сумніву (*What colour is her dress? It may be grey*);

– здогадки (*May be he arrives on Friday*);

– протиставлення (*I have a lot of Russian books, but no French books*).

Усі зазначені особливості англійської мови повинні бути завчені у вигляді правил (під час вивчення курсу «Практична фонетика англійської мови» на 1-2-му роках навчання) та ретельно відпрацьовані під час виконання спеціальних вправ. При цьому, вважаємо, вправління інтонаційних навичок повинно відбуватися не тільки на заняттях з фонетики, але і на заняттях з граматики та усного і писемного мовлення.

Викладачі повинні слідкувати за інтонацією студентів під час читання та мовлення, виправляти помилки. Експерти радять виправляти помилки не під час мовлення студента, перериваючи його, а робити нотатки помилок і по закінченні мовлення колективно відпрацювати правильну інтонацію. Але робота над інтонацією не може обмежуватися виправленням помилок і поясненням нового матеріалу. На кожному занятті необхідно практикувати спеціальні вправи, так звані «фонетичні зарядки» (промовляння скоромовок, віршів, постановка різних видів запитань до речень). «Фонетична зарядка» являє собою набір фонетичних вправ, метою яких є «налаштування» артикуляційного апарату, стимулювання мовленнєвого ритму і досягнення повної автоматизації інтонаційних навичок студентів.

Щоб досягти повної автоматизації інтонаційних навичок у студентів, звичайно використовують два основних способи навчання: спосіб безпосередньої імітації та спосіб свідомого засвоєння.

Спосіб безпосередньої імітації, або імітаційний спосіб, спирається лише на імітаційні здібності студентів. У рамках цього способу виконуються вправи такого характеру: прослухайте та відтворіть ряд слів/діалог/уривок/вірш. Регулярне вправління допоможе зрозуміти і опанувати правильне інтонування англійського мовлення.

Спосіб свідомого засвоєння передбачає використання пояснення та аналіз інтонаційних моделей. Зокрема, викладач повинен пояснити, а студенти усвідомити, чому, наприклад, у певному виді висловлювання ми використовуємо той чи інший тон (спадний, висхідний чи рівний).

Роль пояснення як способу організуючого, спрямованого на свідоме оволодіння мовою, що доповнює імітаційний, особливо важлива при роботі зі студентами. При цьому, чим доросліший студент, тим більше він прагне свідомо оволодіти тими чи іншими уміннями і навичками.

На наше переконання, пояснення і вказівки викладача повинні містити лише такі відомості, які можуть бути практично використані студентами. Якщо у рідній мові є звук, близький чи схожий на певний іншомовний звук, викладач вимовляє його для слухового зіставлення і розмежування. Якщо схожого звука в рідній мові немає, про це слід сказати студентам, щоб вони не намагалися наблизити цей звук до українського/російського.

Важливим є визначення у реченнях наголошених слів, висхідного чи спадного тону, пауз. Не слід допускати одночасної з викладачем вимови, оскільки в цьому випадку студенти нечують викладача.

У формуванні інтонаційних навичок у майбутніх учителів англійської мови надзвичайно велику роль відіграє вправлення. Для закріплення усвідомлених норм і правил та формування інтонаційних навичок потрібна система вправ. Сучасні підручники містять багатий фонетичний матеріал, який можна використати для повторення і закріплення під час аудиторних занять та у процесі самостійної роботи студентів. Вони містять різноманітні фонетичні вправи, в тому числі і для формування інтонаційних навичок, наприклад: прослухати діалог або невеличкий текст і проставити наголоси, паузи і тони; завчити окремі фрази, прислів'я, вірші, діалоги тощо. Велике значення у формуванні інтонаційних навичок має фонетичний аналіз тексту. На основі кожного тексту підручника можна повторювати одне або кілька фонетичних явищ залежно від складності та кількості прикладів на дане явище. У випадку, якщо об'єм тексту великий і немає можливості зробити фонетичний аналіз усього тексту, доцільно вибрати з нього окремі уривки для звукового та інтонаційного аналізу з метою повторення фонетичних явищ. Для інтонаційного аналізу на першому курсі доцільно попередньо відібрати частини тексту, цікаві в інтонаційному плані, в яких широко представлено монологічне і діалогічне мовлення.

Фонетичний аналіз навчальних текстів в університеті обов'язково включає роботу над основними компонентами інтонації – фразовим наголосом та мелодією. У процесі читання тексту викладач звертає увагу студентів на ті помилки в інтонації, які змінюють зміст прочитаного або призводять до логічних помилок. Такого роду помилки обговорюються і коректуються.

Як бачимо, процес формування інтонаційних навичок майбутніх учителів англійської мови є доволі трудомістким. Його організація має бути системною, цілеспрямованою, функціонально орієнтованою.

Результативність навчання вимови значною мірою зумовлена рівнем професійно-мовної ком-

петентності викладача. Цей рівень, за даними науковців-методистів (Н. Галькова, Н. Гез, Г. Рогова, Ю. Головач та ін.) і фонетистів (В. Васильєв, М. Дворжецька, Дж. Келлі, П. Роуч та ін.), визначають такі показники: володіння викладачем правильною автентичною вимовою; володіння основами риторики, передусім теоретичними знаннями в галузі фонетики іноземної і рідної мов, необхідними для організації методично грамотного пояснення того чи іншого фонетичного явища; володіння «негативним фонетичним матеріалом» (за словами Л. Щерби), необхідним для розуміння причин найбільш типових помилок студентів і запобігання їх появі; володіння методикою навчання вимови. Остання включає:

– вміння: 1) правильно пояснювати і тренувати вимову звуків; 2) навчати правильно інтонувати речення; 3) складати фонетичну розмітку текстів; 4) виразно декламувати вірші і читати вголос тексти; 5) використовувати елементи театральної педагогіки; 6) вміння перевтілюватися в учасників діалогу, що відпрацьовується, застосовуючи потрібні жести, міміку, пантоміму, змінюючи голос; 7) аналізувати фонетичні вправи підручника і застосовувати при потребі засоби дидактичної творчості в ході фонетичного вправлення: образність, персоналіфікацію, гру, цікавий контекст, ситуацію; 7) створювати і підтримувати належний фонетичний фон мовленнєвої діяльності на заняттях;

– здібності професійної рефлексії та самоаналізу як інструменти самовдосконалення фонетичної культури і методичної компетентності викладача іноземної мови.

Висновки. Чинне дослідження показало, що питання формування інтонаційних навичок майбутніх учителів англійської мови є важливим аспектом вивчення іноземної мови. Особливо актуальним це питання є на початкових курсах навчання. Навчання майбутніх учителів інтонації може здійснюватися під час вивчення не тільки курсу фонетики, а також лексикології, граматики та курсу «Практика усного та писемного мовлення». Формування інтонаційних навичок потребує знання інтонаційних особливостей іноземної мови, а також постійного вправлення для досягнення зразкової вимови.

Список літератури:

1. Антипова А. М. О ритме английской речи / А. М. Антипова // Иностранные языки в школе. – 1990. – № 2. – С. 55-60.
2. Гаращук Л. А. Виразення позитивних емоцій засобами англійської інтонації [Електронний ресурс] / Л. А. Гаращук // <http://nniif.org.ua/File/15glavpe.pdf>
3. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов: навчальний посібник / І. В. Корунець. – Вінниця: «Нова книга», 2004. – 464 с.

Лях О.В.

Донбасский государственный педагогический университет

ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИНТОНАЦИОННЫХ НАВЫЧЕК У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация

В статье описаны интонационные особенности английского языка в сравнении с украинским. Поскольку интонация является неотъемлемой частью языка, необходимо знать особенности его интонации в сравнении с родным языком, ее функции. Выявлены особенности и определены основные пути обучения интонации студентов педагогических учебных заведений, будущих учителей английского языка.

Ключевые слова: обучение интонации, английский язык, функции, особенности, будущие учителя.

Lyakh O.V.

Donbas State Teachers' Training University.

THE WAYS OF FORMING THE INTONATIONAL SKILLS OF THE FUTURE ENGLISH LANGUAGE TEACHERS

Summary

The article describes intonational peculiarities of the English language contrasted to the Ukrainian one. Intonation is an integral part of any language. That is why, learning the language, one should know the peculiarities of its intonation contrasted to the native one, its functions. The peculiarities and main ways of teaching intonation in the process of learning of the English language.

Keywords: teaching intonation, the English language, functions, peculiarities, future teachers.

УДК 372.3.013.77:316.613.434

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА АГРЕСИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Наконечна О.В., Капітан О.Г.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Стаття присвячена проблемам агресивності серед дітей старшого дошкільного віку. Наведені сутність понять «агресія», «агресивність», «агресивна поведінка», основні причини, що провокують появу дитячої агресивності. Проаналізовано результати дослідження агресивності серед дітей старших дошкільних груп дитячого навчального закладу. Головна суть та особливості соціально-педагогічної профілактики також відображені у статті.

Ключові слова: агресія, агресивність, агресивна поведінка, діти старшого дошкільного віку, профілактика, діагностика.

Постановка проблеми. Дитяча агресія як вид агресивної поведінки проявляється дуже рано. Крім того, не дивлячись на дитячий вік, в окремих випадках супроводжується надзвичайною жорстокістю. За альтернативною гіпотезою, агресія визначається як набутий, а не інстинктивний захисний механізм. Це означає, що він спричинений зовнішніми факторами, а не внутрішніми. Статистика свідчить, що діти в країнах, де відбуваються військові дії, починають набагато раніше і яскравіше проявляти агресію, ніж їхні ровесники, які живуть в мирний час. Враховуючи ситуацію, що склалася в Україні, надзвичайно актуальною є профілактика дитячої агресивності.

Особливу роль у розвитку дитини відіграє старший дошкільний вік. Адже в цей період починають формуватися нові психологічні механізми діяльності та поведінки. Незважаючи на те, що дитина стає більш витривалою, може за власної ініціативи утримуватися від небажаних дій, агресивності, в цілому здатність до довільної регуляції своєї активності виражена ще недостатньо. Відтак цей факт потребує особливої уваги з боку виховних інститутів та агентів соціалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні питанням агресивної поведінки дітей, зокрема дошкільного віку, молодших школярів, з'ясуванням причин її виникнення і шляхів попередження займаються Л. Аршавіна [1], З. Ікуніна [3], Т. Карпінська [4], О. Лобач [7], Т. Мірошніченко [7], Т. Мицкан [8] та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Не дивлячись на розробленість цієї наукової проблематики, питання власне соціально-педагогічної профілактики досліджено не достатньо. Означене і зумовило відповідний науковий пошук.

Мета статті – вивчити основні особливості соціально-педагогічної профілактики агресивності дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні багато психолого-педагогічної літератури, довідкових видань трактують сутність термінів «агресія», «агресивність», «агресивна поведінка».

Під агресією розуміємо фізичну або словесну поведінку людини, спрямовану на пошкодження або зруйнування. За тлумачним словником психологічних термінів [10], агресія – це індивідуальна, колективна поведінка чи дія, спрямована на нанесення фізичної, психічної шкоди, або навіть на знищення іншої людини, групи.

Агресивність – риса характеру, емоційний стан, що виражається у ворожому ставленні людини до інших людей, тварин і навколишнього світу.

Як вмотивовану деструктивну поведінку, яка суперечить нормам (правилам) співіснування людей у суспільстві, і завдає шкоди об'єктам нападу (живим і неживим), приносить людям фізичні збитки або спричинює в них психологічний дискомфорт (негативне хвилювання, напружений стан, страх, пригніченість тощо) розглядають агресивність Ю. Приходько та В. Юрченко [9].

Агресивна поведінка – специфічна форма дії людини, що характеризуються демонстрацією переваги в силі або застосуванням сили по відношенню до іншої людини або групи осіб. Вона може змінюватись за ступенем інтенсивності і формою прояву: від демонстрації неприязні й недобррозичливості – до словесних образ («вербальна агресія») та застосування грубої фізичної сили («фізична агресія») [6].

Хові вважав, що агресивність у дітей є своєрідною формою самозахисту як серед ровесників, так і серед дорослих [11]. Тож агресія – це переважно